SAMS sakkunnigutlåtande till riksdagens trafik- och kommunikationsutskott 15.3.2021
Tilläggsuppgifter: Elias.Vartio@samsnet.fi tel. 040 519 6598

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 7 § i lagen om Rundradion Ab (RP 250/2020 rd)

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder r.f. tackar för möjligheten att ge ett skriftligt utlåtande om ändring av 7 § i lagen om Rundradion Ab.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder (hädanefter SAMS) är en samarbetsorganisation inom funktionshinderområdet i Svenskfinland. Våra medlemsorganisationer är: Förbundet Finlandssvenska Synskadade, FDUV, Psykosociala förbundet, Svenska hörselförbundet samt FMA - Funktionsrätt med ansvar. Uppskattningsvis 15 % av den svenskspråkiga befolkningen i Finland har någon grad av funktionsnedsättning eller långvarig psykisk ohälsa.

SAMS emotsätter sig lagförslaget. I propositionen föreslås en förändring till 7§ ”Innehåll i textform ska fortsättningsvis höra till bolagets allmännyttiga verksamhet, men tillhandahållandet av det begränsas för det första så att tyngdpunkten i bolagets innehållstjänster ska ligga på publikationer som innehåller rörlig bild eller ljud, dvs. audiovisuellt innehåll eller radioprogram.” Detta är problematisk då textbaserad information är nödvändigt för bl.a. personer med nedsatt hörsel för att kunna ta del av den fria informationsförmedlingen och opinionsbildningen i samhället. Det är således sannolikt att personer med hörsel- eller synnedsättning i och med detta försätts i en ojämlik position på grund av sin funktionsnedsättning och det försämra nyhetsutbudet. För att leva upp till funktionshinderskonventionens krav på tillgång till information är det nödvändigt att beakta olika gruppers behov av olika former av information.

SAMS bedömer att lagförslaget innebär en betydande inskärning på yttrandefriheten och fri informationsförmedling samt opinionsbildning. Dels inskränker förslaget yttrandefriheten för tusentals journalister. Dels kommer lagförslaget i sin nuvarande form också att leda till ett betydligt mindre utbud på tillgänglig, högklassig och avgiftsfri journalistik i textformat för våra målgrupper.

Förslaget inskränker på yttrandefriheten och tillgången till samhälleligt viktig information för personer med funktionsnedsättning i Svenskfinland

I Svenskfinland utgör Svenska YLEs produktion en stor del av mediemarknaden. Enligt propositionen utgör den till och med 60 – 70 % av mediemarknaden på svenska, vilket är betydligt mera än Yle:s motsvarande andel på 25 % av de finskspråkiga mediemarknaderna (ss. 20-21 i RP). I klarspråk betyder det här att en begränsning av YLEs yttrandefrihet i fråga om att producera nyhetsmaterial i textformat kommer att slå särskilt hårt på den svenskspråkiga befolkningen. Inom den svenskspråkiga befolkningen är personer med funktionsnedsättningar dessutom i särskilt stor risk att uteslutas från det fria utbytet av information och nyheter i samhället. Det här beror delvis på våra målgruppers svaga socioekonomiska situation, som gör det ekonomiskt svårt att prenumerera avgiftsbelagda tidningstjänster på nätet. Delvis beror det här även på den digitala klyftan och utmaningarna för många i våra målgrupper att kunna identifiera sig som prenumeranter på nätet. Det här betyder i praktiken, att trots att svenskspråkig kvalitetsjournalistik publiceras bakom betalmurar, är det väldigt svårt för många i våra målgrupper att ta del av den. Därmed bör lagförslaget bedömas som en betydande inskränkning i fråga om yttrandefrihet dels för journalisterna som producerar material, dels för våra målgrupper som inte länge skulle ha tillgång till textbaserat nyhetsmaterial på svenska.

SAMS bedömer att lagförslaget inte uppfyller de kumulativa kraven som krävs för konventionsenliga inskränkningar av yttrandefriheten enligt artikel 10 i europeiska människorättskonventionen. Enligt

etablerad rättspraxis bör inskränkningar av yttrandefriheten 1) ha en grund i lag, 2) ha ett godtagbart syfte och 3) vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.

I propositionen nämns ett godtagbart syfte, men endast det räcker inte för att rättfärdiga en inskränkning. Inskränkningen behöver dessutom ha en precis grund i lag och även uppfattas som nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Det senare ska göra bl.a. genom en bedömning mellan olika intressen och rättigheter och inskränkningen ska vara så liten som möjlig i enlighet med proportionalitetsprincipen.

SAMS bedömning är att inskärningen inte är precis, vilket i sig kan försvåra förmedlingen av idéer. SAMS bedömning är även att tillräckliga kvalitativa grunder för att motivera inskränkningen som nödvändig i ett demokratiskt samhälle inte har presenterats. Enligt propositionen är fördelarna med förslaget relativt marginella. De uppräknade fördelarna baserar sig på ett förvånansvärt tunt empiriskt underlag. Enligt sammanfattningen av utlåtanden är rådet oenighet även inom mediefältet om förslagets fördelar. Fördelarna med lagförslaget är således omstridda och delvis spekulativa till sin karaktär. Däremot finns det en statistisk betydande positiv korrelation mellan tillgänglig Public Service material på nätet och konsumtion av avgiftsbelagda tidningstjänster på nätet (s. 10 i RP). Det här skulle ge anledning till att hålla kvar nuvarande produktion av textbaserat nyhetsmaterial på Rundradion, eller rent av utveckla den vidare.

SAMS rättsliga bedömning är att de synnerligen osäkra fördelarna inte är tillräckliga för att rättfärdiga en inskränkning på en så samhälleligt viktig frihet som yttrandefrihet. Medan fördelarna är osäkra kommer lagförslaget att äventyra tillgången till tillgänglig och tillförlitlig samhällsjournalistik för tusentals svenskspråkiga personer med funktionsnedsättningar, då de inte har förutsättningar att kunna ta del av materialet bakom betalmurarna.

SAMS vill även uppmärksamma lagberedarna om en paradox. FN:s funktionshinderskonvention och diskrimineringslagen förutsätter skäliga och rimliga anpassningar för att försäkra likabehandlingen av personer med funktionsnedsättningar i förhållande till resten av samhället. Trots att det här kravet berör en relativt begränsad grupp i samhället (ca 15 % av befolkningen, om man utgår från WHO:s bedömning), så kan den här anpassningen inte riktas till den här gruppen av befolkningen genom skild identifiering, eftersom kravet på att identifiera sig själv kan i sig redan utesluta många. Många i våra målgrupper har otillräckliga digifärdigheter och många saknar även tillgång till elektronisk identifiering. Därför måste en universell lösning till det här behovet hittas, som inte kräver skild identifiering. Likaväl eftersom tidningsbranschens affärsidé allt mera bygger på betalmurar, så är det sannolikt att den här universella lösningen behöver ordnas på ett annat sätt.

SAMS instämmer i Riku Neuvolas förslag om att utveckla en nationell kommunikationsstrategi för Finland i enlighet med de andra nordiska länderna. SAMS instämmer också i förslaget av Helsingfors Universitet och Tammerfors universitet om att göra produktionen av textbaserat nyhetsmaterial som en uttrycklig offentlig uppgift för YLE. Eftersom det här tillvägagångsättet inte skulle inskränka på yttrandefriheten skulle den bättre uppfylla Finlands människorättsförpliktelser, särskilt med tanke på befolkningen med funktionsnedsättningar.

På basen av uppgifterna presenterade i propositionen finner SAMS att det inte finns tillräckliga grunder för att inskränka yttrandefriheten och den fria informationsförmedlingen i samhället. Grunderna som presenterats är omstridda och baserar sig på ett mycket tunt material. Mycket av beredningen har varit ogenomskinligt. Trots att förslaget skulle påverka särskilt negativt personer med funktionsnedsättningar är det oklart till vilken grad, om alls, funktionshindersorganisationerna konsulterats i samband med den informella beredningen av ärendet med Europeiska kommissionen. SAMS vill påminna om att både Finland och Europeiska Unionen är avtalsparter till FN:s

funktionshinderskonvention, vilket förutsätter enligt artikel 4.3. att personer med funktionsnedsättningar och funktionshindersorganisationer ska delta i beredningen av ärenden som rör dem. Det här kravet har inte till alla delar uppfyllts, vilket syns bland annat på den bristande konsekvensbedömningen hos personer med funktionsnedsättningar i Finland och Svenskfinland.

Sammanfattningsvis föreslår SAMS följande:

- I första hand bör lagförslaget återremitteras för vidare beredning för att hitta lösningar som är mindre inskränkande på yttrandefriheten och förmedlingen av tillgängligt textbaserat nyhetsmaterial i samhället.
- En konsekvensbedömning bör göras särskilt med tanke på olika funktionsnedsättningar. Svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning är i en mera sårbar situation på grund av smalare tillgång till medieutbud. Detta bör också beaktas. Konsekvensbedömningen ska utgå från rättigheterna och friheterna enligt funktionshinderskonvention.
- Om lagberedningen fortsätter bör 3. momenten med undantaget för kravet av koppling till audiovisuellmaterial hållas kvar och utvecklas. Kravet på att nyheterna ska vara korta bör tas bort i punkterna 1 och 2. Vidare, bör även samhälleligt viktig nyhetsförmedling, inklusive längre samhällsreportage, tilläggas som ett tillåtet undantag.
- Trots att svenska är ett av nationalspråken i Finland, bör det även beaktas som ett minoritetsspråk i fråga om tillämpningen av undantagen. Särskilt textbaserad nyhetsförmedling på lättläst svenska behöver utvecklas.

I Helsingfors 15.3.2021

Nina af Hällström
Verksamhetsledare

Elias Vartio
Jurist, sakkunnig